

Johanne Stenseth Huseby

Har fornybare og ikke-fornybare ressurser bidratt til utbruddet av voldelig konflikt i Jemen?

Bacheloroppgave i POL2900 Komparativ politikk

Veileder: Ole Magnus Theisen

Mai 2020

Johanne Stenseth Huseby

Har fornybare og ikke-fornybare ressurser bidratt til utbruddet av voldelig konflikt i Jemen?

Bacheloroppgave i POL2900 Komparativ politikk
Veileder: Ole Magnus Theisen
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Kunnskap for en bedre verden

SAMMENDRAG

Oppgavens hensikt er å gi en innsikt i tematikken om fornybare og ikke-fornybare ressurser og deres potensielle sammenheng med voldelig konflikt. Oppgaven undersøker hvorvidt vannknapphet og oljerikdom i Jemen har bidratt til utbruddet av konflikten som brøt ut etter Houthis-bevegelsens statskupp i 2014. Med fokus på uroen og maktvakuemet som lå til grunn for dette statskuppet, undersøker oppgaven samspillet mellom maktforholdene og landets vann- og oljeforvaltning, for å vurdere ressursenes potensielle påvirkning. Oppgaven er utformet som en litteraturgjennomgang. Det teoretiske rammeverket som ligger til grunn er utdrag av Thomas Homer-Dixons (1994) og Colin H. Kahls (2006) perspektiver på miljøkonflikt, og ressursforbannelsen som presentert i Moses og Letnes (2017). Oppgavens empiriske del tar for seg konfliktens bakgrunn og utbrudd, landets vann- og olje-forhold og maktstrukturen som har preget landet de siste tiårene. Det konkluderes med at maktforholdene og ressursfordelingen innen landets vann- og oljesektorer henger sammen med landets overordnede maktfordeling, og kan på den måten ha vært underliggende faktorer for maktvakuemet som preget Jemen før statskuppet i 2014. Konklusjonen antyder derimot ikke at naturressursene har vært utløsende årsaker for dagens konflikt.

INNHALDSFORTEGNELSE

1.0. INTRODUKSJON	3
2.0. TEORETISK RAMMEVERK	4
2.1. Begrepsforklaringer.....	4
2.2. Thomas Homer-Dixon.....	6
2.3. Colin H. Kahl	7
2.4. Ressursforbannelsen.....	8
3.0. METODE	9
3.1. Oppgavens oppbygning.....	9
3.2. Avgrensning, kildevalg og potensielle feilkilder	10
4.0. KONFLIKTEN I JEMEN	11
4.1. Konflikten bakgrunn – splittelser og den arabiske våren	11
4.2. Konflikten utbrudd – Houthi-bevegelsens statskupp.....	12
5.0. VANNFORVALTNING	12
5.1. Jemens vannressurser	12
5.2. Utvinning og eierskap	13
5.3. Jordbruk og tradisjoner.....	14
6.0. OLJEFORVALTNING	15
7.0. MAKTFORHOLD – DANCING ON THE HEADS OF SNAKES	16
7.1. Maktfordeling i vannforvaltningen	17
7.2. Inntekter fra oljesektoren i Jemens patrimoniske struktur	18
8.0. ANALYSE OG RESULTATER.....	18
8.1. Maktvakuum og en svekket stat	18
8.2. Colin H. Kahl	20
8.3. Thomas Homer-Dixon.....	21
8.4. Ressursforbannelsen, maktstrukturer og oljevirkosomhet	22
8.5. Endelig vurdering	22
9.0. KONKLUSJON	23
REFERANSELISTE	25

1.0. INTRODUKSJON

I denne bacheloroppgaven vil det gjennomføres en litteraturgjennomgang i et forsøk på å svare på følgende problemstilling: *Har fornybare og ikke-fornybare ressurser bidratt til utbruddet av voldelig konflikt i Jemen?* Mer spesifikt tar oppgaven utgangspunkt i vann- og oljevirkosomhet som fornybare- og ikke-fornybare ressurser, og konflikten som brøt ut i 2014. Situasjonen i Jemen er mangefasettert, og ustabiliteten i landet er et resultat av en rekke faktorer det kan være vanskelig å skille fra hverandre (Burns, 2017, s. 6). Burns har beskrevet Jemens uheldige situasjon som et resultat av en ikke-enhetlig samling av innflytelse, statssvikt, overbefolkning, arbeidsledighet, lokale terrorinitiativer og vannknapphet. I perioden før konflikten brøt ut i 2014, var situasjonen i landet preget av statens dårlig håndterte regjeringsskifte etter den arabiske våren. Maktvakuemet dette skapte kan sies å ha vært et viktig grunnlag for dagens konflikt, da det var under disse omstendighetene houthiene utførte sitt statskupp. For å undersøke naturressursenes potensielle påvirkning på konfliktens utbrudd, tar oppgaven utgangspunkt i samspillet mellom vann- og oljeforvaltningen og maktforholdene som preget landet før utbruddet.

De siste tiårene har miljøfaktorer fått et større fokus som en potensiell trussel innen sikkerhetsdiskursen (Urdal, 2005, s. 417). En side av saken er debatten om hvorvidt befolkningsvekst og knapphet i fornybare ressurser gjør samfunn mer tilbøyelige for konflikt. Tilnærmingen «økovold» argumenterer for at den raske befolkningsveksten vil overskride ressursgrunnlaget og skape miljødegradering, sult og voldelig konflikt (s. 418). Påstanden som diskuteres innen miljøkonflikt-litteraturen er hvorvidt knapphet i fornybare ressurser eller kraftige naturkatastrofer kan bidra til byrden av et samfunns allerede eksisterende onder (Buhaug, Gleditsch & Theisen, 2010, s. 81). På den måten anses vold kun som et sannsynlig utfall i samfunn som allerede lider av andre økonomiske, politiske og sosiale utfordringer. En annen side av saken er argumentet om at rikdom i ikke-fornybare ressurser som olje, gass og mineraler i ytterste konsekvens kan lede til vold og innenlandsk konflikt (Moses & Letnes, 2017, s. 9). Paradoksalt nok kan rikdom i ikke-fornybare ressurser skape store negative konsekvenser for samfunnet. Dette konseptet omtales gjerne «ressursforbannelsen», hvor symptomene inkluderer dårlig økonomisk vekst, autoritarisme og borgerkrig (Colgan, 2010, s. 1669).

I konklusjonen fremkommer det at maktforholdene og ressursfordelingen innen vann- og oljesektorene har vært tydelige uromomenter i Jemen, og at de har hatt en klar sammenheng med den mer generelle maktfordelingen i landet. Dette antyder at fornybare og ikke-fornybare ressurser kan ha hatt en underliggende påvirkningskraft på maktforholdene i landet da konflikten brøt ut. Konklusjonen er derimot ikke at verken olje eller vann har vært utløsende årsaker til dagens konflikt.

2.0. TEORETISK RAMMEVERK

Her vil oppgavens teoretiske rammeverk presenteres. Seksjonen innledes med begrepsforklaringer av «konflikt», «ressurs» og «makt». Dette vil avklare hvilke definisjoner som ligger til grunn for oppgaven. Videre redegjøres det for utdrag av Colin H. Kahls (2006) og Homer-Dixons (1994) perspektiver på den potensielle sammenhengen mellom knapphet på fornybare ressurser og voldelig konflikt. Seksjonen avsluttes med en redegjørelse av konseptet «ressursforbannelsen» som presentert i Moses og Letnes (2017), og hvilke tendenser konseptet bringer med seg. Ressursforbannelsen er valgt som grunnlag for å vurdere ikke-fornybare ressursers potensielle sammenheng med utbruddet av dagens konflikt. Som nevnt innledningsvis tar oppgaven henholdsvis utgangspunkt i den fornybare ressursen vann, og den ikke-fornybare ressursen olje. Samlet skal dette rammeverket legge det deduktive grunnlaget for oppgavens påfølgende litteraturgjennomgang.

2.1. Begrepsforklaringer

Konflikt

Konflikt i politisk og statlig sammenheng handler spesielt om striden mellom politiske aktører, om verdier eller goder (Østerud, 2011). En *interessekonflikt* er en kamp om knappe goder. Grunnlaget for konflikt kan variere ut fra konfliktens aktører, og deres kjennetegn. Kjennetegn kan være bakgrunn og kulturelle trekk, klasse, bosted, utdanning og kjønn.

Uppsala Conflict Data Program definerer en *væpnet konflikt* som:

A contested incompatibility that concerns government and/or territory where the use of armed force between two parties, of which at least one is the government of a state, results in at least 25 battle-related deaths in a calendar year. (UCDP, u.å.a)

Videre skiller UCDP mellom ulike former for væpnet konflikt, basert på aktørene som er involvert (UCDP, u.å.a). En mellomstatlig konflikt foregår mellom to eller flere stater, mens en konflikt innad i en stat, utspiller seg mellom staten og en eller flere ikke-statlige aktører. Staten, de(n) ikke-statlige aktøren(e), eller begge parter kan få støtte fra andre stater som aktivt deltar i konflikten.

Ressurs og ressursknapphet

Elinor Ostrom har lagt to kriterier til grunn for begrepet *ressurs*. For det første må det finnes en form for institusjonelt system som regulerer tilgangen til og nyttebruken av enheten (Sandström, Hovik & Falleth, 2008, s. 36). For det andre må man ha teknologi som egner seg til å utvinne ressursenheten. I land som mangler de teknologiske, sosiale og politiske midlene for å tilpasse seg, kan rask befolkningsvekst, miljødegradering og ujevn fordeling av fornybare ressurser lede til *ressursknapphet* (Kahl, 2006, s. 31). Kahl kaller konsekvensen av dette «demografisk og miljømessig stress». *Fornybare ressurser* er naturressurser som jordbruksland, ferskvann, skog og fiskerier som i teorien fornyes av seg selv gjennom økologiske prosesser. Knapphet i fornybare ressurser oppstår når lageret eller strømmen av den fornybare ressursen kvantitativt tømmes eller kvalitativt degraderes på en sån måte at ressursen «berøves» fra individene. *Ikke-fornybare ressurser* er naturressurser som ikke etterfylles naturlig når de brukes opp (Hens & Quynh, 2008, s. 1359). De kan brukes opp fullstendig eller konsumeres i en så stor grad at de blir økonomisk utilgjengelige. Ikke-fornybare ressurser er naturressurser som fossile brennstoff, mineraler og metaller.

Makt

Makt har blant annet blitt definert som «evnen til å virkeliggjøre sine interesser, kontroll over andre aktører, beslutningskraft, kollektiv handlingsevne, informasjonsovertak og tilgang på ressurser» (Østerud, 2007, s. 160). Makt er et svært omstridt begrep, og det finnes derfor mange måter å definere det på. En annen velkjent definisjon er at «A har makt over B i den grad han kan få B til å gjøre noe B ellers ikke ville ha gjort» (Dahl, 1957, s. 203). En maktbalanse er en maktrealitet som opprettholder allment aksepterte regler (Kissinger, 2015, s. 9). Maktbalanse ses gjerne i sammenheng med begrepet «legitimitet» som betyr at andre har en tillitt til at aktøren handler i samspill med aksepterte normer og verdier på et grunnlag av relativt sikker kunnskap (Østerud, 2007, s. 150).

2.2. Thomas Homer-Dixon

Thomas Homer-Dixon argumenterer for at ressursknapphet er en konsekvens av miljøendringer, befolkningsvekst og ujevn fordeling av ressurser (Homer-Dixon, 1994, s. 8). Begrepet «miljøknapphet» er et samlebegrep for disse tre årsakene. En miljøendring er en menneskeskapt nedgang i kvantiteten eller kvaliteten av en fornybar ressurs, som foregår raskere enn ressursen fornyes i sin naturlige prosess. Befolkningsvekst reduserer tilgangen til ressursen per capita, ved at den fordeles på flere mennesker. Ujevn fordeling av ressursen konsentrerer den hos få mennesker, og utsetter den resterende befolkningen for større knapphet. De tre årsakene opptrer ofte sammen, og spesielt to mønstre går igjen (s. 9). Homer-Dixon kaller disse «resource capture» og «ecological marginalization».

Resource capture er et tilfelle av miljøendringer og befolkningsvekst, hvor mektige samfunnsgrupper oppmuntres til å endre ressursfordelingen til sin fordel (Homer-Dixon, 1994, s. 9). Dette skaper større knapphet i samfunnsgruppene som er dårligere stilt, som får tilsvarende mindre tilgang til ressursen. Homer-Dixon eksemplifiserer denne tendensen gjennom vannmangel på Vestbredden, ved Jordan-elven som flyter langs grensene mellom Israel, Palestina og Jordan (s. 13). Israels ferskvannskonsum overgår tilgangen på ressursen. Over halvparten av Israels ferskvann kommer fra akvifer, hvor to av de tre hovedkildene ligger under Vestbredden. På den måten har store deler av «Israels» grunnvann sin opprinnelse i okkupert territorium. Israels regjering begrenser derfor konsumet av ferskvann, men med store fordelingsforskjeller mellom jødiske nybyggere og arabere på Vestbredden. Dette har hindret mange av araberne fra å drive med gårdsdrift, hvor de har måttet flytte til byene for å ende opp enten arbeidsløse eller som dagarbeidere i Israel. I følge Kahl viser opptøyer i påfølgende periode at vannknapphet og dens økonomiske konsekvenser har hatt en effekt.

Ecological marginalization er når ujevn ressursfordeling kombineres med befolkningsvekst og skaper migrasjon til regioner med utsatt økologi (Homer-Dixon, 1994, s. 9). Stor befolkningstetthet i områder som er utsatt for tørke eller tropiske regnskoger kan utgjøre stor skade i mangel på kunnskap og kapital til å beskytte ressursene. Her eksemplifiserer Homer-Dixon med ujevn tilgang på jordbruksområder og befolkningsvekst i Filippinene som har skapt migrasjon til allerede degraderte områder i høylandet, hvor avskoging bidrar til økonomisk nedgang som skaper opprør (s. 15).

2.3. Colin H. Kahl

Colin H. Kahl (2006) argumenterer for at demografisk og miljømessig stress er en viktig medvirkende årsak til uro og konflikt i dag. I relativ likhet med Homer-Dixons argument, er hans begrep «demografisk og miljømessig stress» («demographic and environmental stress», forkortet DES), en samlebetegnelse for rask befolkningsvekst, miljødegradering og ujevn fordeling av fornybare ressurser (Kahl, 2006, s. 26). Kahls argument er at svake stater gjør land spesielt utsatt for opprør og borgerkrig, og at DES i slike stater kan skape to ulike veier til opprør og borgerkonflikt: gjennom «statssvikt» og «statlig utnyttelse» (s. 44).

Hypotesen om statssvikt: En sterk stat hindrer vold fra opprørsgrupper og mellom grupper ved å gjøre det mer hensiktsmessig å ikke ty til vold enn å ty til vold (Kahl, 2006, s. 45). For å gjennomføre dette, må staten ha sterke maktapparater, kapasitet, gjennomføringsevne og legitimitet. Når staten svekkes oppstår usikkerhet blant befolkningen rundt kollektive goder, og økonomisk- og fysisk sikkerhet. I slike usikre situasjoner begynner samfunnsgruppene å frykte hverandre, og det kan oppstå et sikkerhetsdilemma (s. 47). Et sikkerhetsdilemma oppstår ved (i) fraværet av en nøytral, sentral autoritet som er kapabel og villig til å løse konfliktene i samfunnet, og (ii) en betydelig trussel for gruppens prospekter for å overleve. En svekket stat og et potensielt sikkerhetsdilemma i kombinasjon med press fra DES, vil skape direkte trusler som ressursknapphet, økonomisk marginalisering, demografiske skifter, sosial misnøye og konkurranse mellom grupper. Kahls argument er at slike trusler skaper insentiver hos befolkningen til å endre den politiske ordenen for å sikre sine behov, med vold om nødvendig. Han mener at under en usikker statsmakt, hvor sårbare grupper trues av miljømessige trusler, skal det lite til for å sette i gang en voldsspiral (s. 49).

Hypotesen om statlig utnyttelse: Sosiale splittelser som DES gir statlige eliter i u-land både insentiv og mulighet til å sette i gang vold (Kahl, 2006, s. 50). Alle regimer trenger sosial støtte for å opprettholde makten, og DES skaper frykt blant elitene om mindre støtte, om de ikke klarer å møte befolkningens behov. I visse tilfeller er å sette i gang konflikt mellom samfunnsgrupper en god måte å sikre seg makt og støtte på. Konflikt kan både ødelegge for politiske motstandere, og ta oppmerksomheten vekk fra den svekkede staten, samtidig som samfunnsgruppene blir avhengige av staten for sikkerhet. DES gir elitene et samfunnsproblem

å bygge opp under for å skape konflikter mellom de sosiale gruppene basert på knappe ressurser og økonomisk konkurranse.

2.4. Ressursforbannelsen

Begrepet «resource curse» ble først presentert av Richard Auty for å beskrive hvordan land som er rike på naturressurser ikke har klart å bruke rikdommen til å hjelpe frem sin egen økonomi (Moses & Letnes, 2017, s. 5). Paradokset er hvordan disse ressursrike landene har hatt lavere økonomisk vekst enn land med knappe naturressurser. En «rentier state» er en stat som avhenger av en ekstern inntektskilde, for eksempel inntekter fra oljeutvinning. Med den eksterne inntektskilden avstår staten fra å skattlegge befolkningen, og føler dermed et mindre ansvar for samfunnet. «Dutch disease» refererer til nedgangen i den hollandske industrisektoren etter oppdagelsen av et stort gassfelt i landet i 1950. Spesielt tre tendenser går igjen blant land som er utsatt for ressursforbannelsen: redusert konkurransevne, dårligere økonomisk ytelse, og rent-seeking (s. 6).

(i) Redusert konkurransevne; Land med naturressursrikdom opplever ofte dårligere internasjonal konkurransevne (Moses & Letnes, 2017, s. 6). Økte ressursinntekter kan skape inflasjon, som er den mest typiske tendensen for dutch disease. Inflasjonen driver opp valutakursen og gjør det dyrere å eksportere, noe som svekker konkurransevnen på det internasjonale markedet. I tillegg vil inntektene lede til økt etterspørsel på arbeidskraft og kapitalinvesteringer i naturressurssektoren. Dette øker lønningene i hele økonomien og minker investeringer i mer tradisjonelle sektorer. Over tid vil økonomien bli mer avhengig av naturressurssektoren, og få færre økonomiske bein å stå på. (ii) Dårligere økonomisk ytelse: komparative fortrinn i naturressurser forbindes med lavere vekstrater (s. 7). En stor andel av de utsatte landene opplever også voldelig konflikt. Svekket økonomisk vekst kan for eksempel forårsakes av økte statlige utgifter. Når regjeringen får «plutselig» tilgang på store pengemengder, kan det brukes på tvilsomme, kostbare prosjekter. (iii) Rent-seeking: de politiske effektene av å avhenge for mye av ressursutvinning, deriblant statens tilbøyelighet til konflikt og vold (s. 8). Når staten ikke behøver å skattlegge befolkningen, føler de et mindre ansvar for å tilfredsstille befolkningens behov. De er mer opptatt av internasjonale interessenter og velstanden og makten de kan tilby. Dette gjør mindre ansvarsfulle regjeringer mer korruperte og mer tilbøyelige for politisk vold.

3.0. METODE

I denne seksjonen vil oppgavens metode, fremgangsmåte og kildevalg presenteres. Seksjonen tar også for seg oppgavens avgrensninger og potensielle feilkilder, og redegjør for valgene som er blitt tatt gjennom skriveprosessen. Forskningsspørsmålet oppgaven forsøker å svare på er «*Har fornybare og ikke-fornybare ressurser bidratt til utbruddet av voldelig konflikt i Jemen?*». Oppgaven tar utgangspunkt i vann og olje som fornybare og ikke-fornybare ressurser, og konflikten som hadde sitt utbrudd i 2014. Oppgaven er utformet som en enkelt-case studie. Da konfliktsituasjonen i Jemen er svært omfattende og kompleks, ble en kvalitativ undersøkelse ansett som den beste løsningen. En kvalitativ case-studie er godt egnet for å fange kompleksiteten og samspillet mellom en rekke aktører, og tillater en dypere forklaring av et fenomen (Tetnowski, 2015, s. 40). Fremgangsmåten i oppgaven er en litteraturgjennomgang av publiserte forskningsartikler som tidligere har undersøkt oppgavens tematikk, eller deler av den.

Valget av case kan tas gjennom ulike strategier, hvor en av dem er å velge en case som er ekstrem innenfor den valgte tematikken, og som på den måten kan synliggjøre fenomenet som undersøkes (Tjora, 2017, s. 42). Dette var tilfellet med Jemen. Tematikken oppgaven undersøker er fornybare og ikke-fornybare ressursers potensielle påvirkning på utbruddet av voldelig konflikt, og i Jemen fantes et tilfelle av ekstrem vann-knapphet, oljeinntekter med stor innflytelse i den nasjonale økonomien, og et omfattende og betydelig tilfelle av konflikt. Å velge en case hvor konflikten allerede utspiller seg, kan både være fordelaktig eller en ulempe. På den ene siden kan det gjøre ressursenes potensielle innvirkning på konfliktens utbrudd tydelig, men det kan også gjøre det vanskelig å skille de ulike utløsende årsakene fra hverandre.

3.1. Oppgavens oppbygning

Sammen med det teoretiske rammeverket som er presentert overfor legger den empiriske delen av oppgaven grunnlaget for analysen. Analysen vil diskutere funnene fra litteraturgjennomgangen i lys av Homer-Dixon (1994), Kahl (2006) og Moses og Letnes (2017). Oppgavens empiri er firedelt. Den første delen tar for seg bakgrunnen for og utbruddet av konflikten som utspiller seg i Jemen, da det er årsaker til denne hendelsen oppgaven ønsker å forklare. Andre del av oppgavens empiri tar for seg Jemens «vann-situasjon». Dette inkluderer informasjon om landets vannressurser, ordninger for utvinning og

eierskap av vannet, samt landets tradisjoner for vannbruk og vannforvaltning. Tredje del tar for seg Jemens oljereserver og oljeforvaltning, spesielt i forhold til ressursforbannelsen. Siste del av oppgavens empiri forklarer maktforholdene i landet før konfliktens utbrudd, både den generelle maktbalansen, og maktfordelingen innen vann- og olje-sektoren. Landets maktforhold diskuteres fordi maktvakuemet Houthi-bevegelsen utnyttet for å utføre sitt statskupp i 2014 kan anses som en grunnleggende årsak til konfliktens utbrudd. I oppgavens analysedel vil derfor informasjonen om konfliktens utbrudd, landets vann- og olje- forhold og maktforholdene før konfliktens utbrudd diskuteres i lys av oppgavens teoretiske rammeverk. Det hele avsluttes i en oppsummerende konklusjon.

3.2. Avgrensning, kildevalg og potensielle feilkilder

Fordi bacheloroppgaven skal utføres innenfor et begrenset tidsrom, med et begrenset antall ord, har det vært nødvendig å avgrense både antall perspektiver i det teoretiske rammeverket, og antall involverte aktører Jemens konflikt. Av den grunn avgrenser oppgaven seg til å se på maktforholdene innen olje- og vann-sektoren før konfliktens utbrudd, for å undersøke deres potensielle påvirkning. Av samme grunn er også flere aktører utelatt. Eksempelvis er ikke Houthi-bevegelsen den eneste opprørsgruppen som har bidratt til uro i Jemen de siste årene, også al-Qaida (AQAP) har vært involvert (Green, 2014). Likevel er houthienes statskupp en tydeligere enkelthendelse med konsekvenser for konfliktens utbrudd. Det har også blitt tydelig at en rekke andre utenlandske stater og aktører har interesser i konflikten. I dag er blant annet Iran og Saudi-Arabia involvert som støttespillere på hver sin side (Stevenson, 2018, s. 2). Likevel vektlegger oppgaven de innenlandske forholdene, da det er landets maktstrukturer, vann- og oljeforvaltning som er hovedfokuset.

Når det kommer til kildevalg tar oppgaven utgangspunkt i fagfelleverderte forskningsartikler, med unntak av statistikk på økt vannmangel og på konfliktens dødsfall, som er hentet fra World Water og Uppsala Conflict Data Program. De utvalgte kildene er tatt med på bakgrunn av enkeltvurderinger, hvor alle er blitt ansett som relevante for å forklare en enkelthendelse, en tendens eller et utfall. Ønsket har også vært å heller ha et bredt utvalg av kilder, enn et fåtall som går i dybden, for en mer pålitelig og helhetlig vurdering av forskningsspørsmålet, der det har latt seg gjøre. En potensiell feilkilde kan likevel være et fåtall kilder innen visse områder av oppgaven. Det har for eksempel vært overraskende lite å finne om Jemens oljeforvaltning. Det er også verdt å presisere at Thomas Homer-Dixon (1994) og Colin H.

Kahl (2006), som utgjør «klimakonflikt-litteraturen» i oppgavens teoretiske rammeverk, i hovedsak representerer økovold-perspektivet innen klimakonflikt-diskursen. De to er likevel valgt som teoretisk grunnlag, da de anses å ha god forklaringssevne for oppgavens tematikk. Dette er verdt å nevne da et annet perspektiv som grunnlag, kanskje ville hatt et annet fokus eller involvert andre faktorer denne oppgaven ikke tar høyde for.

4.0. KONFLIKTEN I JEMEN

I «Organized violence, 1989-2018 and peace agreements», viser Petterson, Högladh og Öberg (2019, s. 591) til en generell nedgang i vold på verdensbasis. I 2018 hadde antall dødsfall minket for det fjerde året på rad, og ble det laveste siden 2012. Jemen er et unntak fra denne trenden – her har konflikten bare eskalert. Jemens borgerkrig hadde sitt utbrudd i 2014 (Stevenson, 2018, s. 2). Konflikten utspiller seg mellom statlige krefter og militser støttet av en saudi-ledet koalisjon på den ene siden, og Houthi-opprørere støttet av Iran på den andre siden.

4.1. Konfliktens bakgrunn – splittelser og den arabiske våren

Jemens politikk har lenge vært delt, og landet ble først gjenforent som én stat i 1990 (Stevenson, 2018, s. 2). Tidligere var landet delt mellom nord og sør, som fremdeles preges av etniske, økonomiske og topografiske forskjeller. Etter gjenforeningen har Jemen som helhet vært preget av begrensede oljeinntekter, vannmangel, ineffektiv skattlegging, svak eksportsektor, dårlige sosiale-, utdannings- og helsetjenester, og svak statlig styring. Disse forholdene la til rette for opprørene mot president Ali Abdullah Saleh under den arabiske våren i 2011. Saleh hadde sittet i flere tiår, og måtte til slutt gå av som president etter et terrorangrep i hovedstaden Sana'a. Mens Saleh var skadet, ble visepresident Abd Rabbo Mansor Hadi ansett som den mest skikkeligste til å overta, da han var mer reformvennlig og bedre mottatt av opposisjonen. Hadi tok formelt over for Saleh i 2012.

Etter den arabiske våren var regjeringen preget av splittelser mellom de som støttet Hadi, og de som forble lojale mot Saleh (FN-sambandet, 2020). Splittelsene, og kollaps i de politiske prosessene skapte et maktvakuum Houthi-bevegelsen utnyttet for å styrke sin maktposisjon. Houthiene er en opposisjonsgruppe fra den heterodokse sjiamuslimske retningen zaidisme (Stevenson, 2018, s. 3). Gruppen hevder å ha større politiske krav på bakgrunn av sine ideologiske og historiske røtter, da zaidismen regjerte i Jemen frem til 1960-tallet. Deres

hensikt er derfor å kjempe for rettigheter de mener de ikke får oppfylt tilknyttet sin identitet og tro (FN-sambandet, 2020).

4.2. Konfliktens utbrudd – Houthi-bevegelsens statskupp

I 2014 styrket houthiene sin maktposisjon ytterligere. Bevegelsen hadde fått kontroll over områder i den nordlige delen av landet, og utnyttet offentlige klagemål rundt økte bensinpriser staten hadde annonsert i juli samme år (Salisbury, 2015, s. 73). Mens protestene vokste, nå også i Sana'a, forsøkte president Hadi å møte houthienes krav ved å senke bensinprisene igjen. Houthi-bevegelsen spilte på korruperte handlinger blant de statlig ansatte og krevde konfiskering av deres eiendeler, for å øke protestene (s. 74). Dette gikk imidlertid ikke utover tidligere president Saleh og hans familie. Da Houthi-bevegelsen først fikk kontroll over hovedstaden og tok Hadis plass ble det tydelig at bensinpriser og korrupsjon kun hadde vært retoriske virkemidler mot deres politiske motstandere. Selv ønsket de å integrere sine militser i politiet og militæret, betalt med statens lommebok.

I 2015 eskalerte volden drastisk (UCDP, u.å.b.). Bevegelsens forsøk på å etablere seg som Jemens nye regjering har fått sterk kritikk fra FNs sikkerhetsråd og landets politiske partier. Hadi klarte etter hvert å flykte til Aden, hvor han annonserte at han ville fortsette som president. Hans regjering er den internasjonalt anerkjente (FN-sambandet, 2020). Med mål om å gjeninnsette hans regjering, ble «Operation Decisive Storm» annonsert i mars 2015, av en koalisjon med Saudi-Arabia i spissen. Operasjonen utspiller seg i luftangrep mot houthiene og deres allierte. Likevel er det også rapportert om store sivile dødsfall som følge av angrepene. I følge ACLED har dødstillene vært høyest i Taiz (ACLEd, 2019). Byen har vært erobret av houthiene i fire år, og har på den måten blitt et mål for en rekke militser. ACLED rapporterer om 18,419 dødsfall i byen siden 2015. Andre urolige provinser har vært Hodeidah, Saada, Sana'a, Marib, Hajjah og Al Bayda.

5.0. VANNFORVALTNING

5.1. Jemens vannressurser

Gjennom historien har Jemen vært kjent for sine rike jordbruks- og vanningstradisjoner. I flere tusen år har bønder drevet bærekraftig jordbruk gjennom tradisjonelle vanningsteknikker og flomvannssystemer (Lichtenthaeler, 2010; Varisco, 2019). I løpet av de siste seksti årene

derimot, er landet nærmest pumpet tomt for vann (Varisco, 2019, s. 323). I 2010 ble det estimert at grunnvanns-utvinningen passerte den naturlige etterfyllingen med om lag 30%. Jemen er ikke alene om tørke og vannmangel i Midtøsten, men skiller seg ut i alvorlighetsgrad. Ingen andre land tømmer sine akvifer-lagre like raskt som Jemen (Weiss, 2015, s. 251). Grunnet mangel på kapital og teknologi er mulighetene for andre former for utvinning svært begrensede, og problemet forsterkes av landets varierte geografi og skjevfordeling av befolkningsentre og vannressurser.

Tall fra World Waters «water stress index» sier at det i 2010 var 19,781,174 som levde under absolutt vannknapphet i Jemen (World Water, u.å.). På dette tidspunktet var befolkningstallet på 25,045,590. I 2019, nesten ti år senere, har befolkningstallet økt til 31,740,561. Nå har antall personer som lever under absolutt vannknapphet økt til hele 25,526,112 personer. I 2010 levde 85% av befolkningen i områder preget av vannmangel, mens andelen tilsvarte 91% i 2019. Sana'a, Taiz og Saada er mest utsatte områdene som følge av befolkningsvekst (Lichtenthaeler, 2010, s. 31).

5.2. Utvinning og eierskap

I Jemen eies, håndteres og konsumeres grunnvannet i hovedsak av privatpersoner, grupper eller stammer (2017, World Bank Group, s. 38). Tall fra World Bank Group (2017) sier at private brønneiere kontrollerer mer enn 100,000 brønner – det tilsvarer omtrent 90% av grunnvannet som pumpes ut årlig. Mange av de private borene selger vannet til lokalsamfunn og andre private forbrukere (LandInfo, 2010, s. 6). Boring av nye brønner uten autoritet, dumping av ubehandlet kloakk og gjødselbruk utgjør en trussel om forurensning for vannkildene. I tillegg har overbruk av grunnvannet skapt inntrenging av saltvann i grunnvannet nært kysten.

Siden den nasjonale vannloven ble innført i 2002, har det vært obligatorisk å søke om tillatelse for boring av brønner (Lichtenthaeler, 2010, s. 31; Van Steenbergen, Kumsa & Al-Awlaki, 2015, s. 775). Lovgivningen sier også at vann kun kan eies når det fysisk er satt av i en beholder til spesifikt bruk (Hovden, 2007, s. 52). Likevel henger ofte eierskap på vann og land sammen, og ingen institusjoner har i praksis klart å etablere en oppfatning av grunnvannet som en offentlig ressurs. Forsøk på å registrere brønner som ble boret før 2002 har vært mislykket (Lichtenthaeler, 2010, s. 31). Bøndene er skeptiske og frykter staten vil

måle hvor mye vann de henter ut. En ny brønn skal heller ikke bores så nært en annen at den tørker ut den allerede eksisterende brønnen (Varisco, 2019, s. 323).

5.3. Jordbruk og tradisjoner

I dag brukes nærmest 90% av Jemens vannreserver i jordbruket (Lichtenthaeler, 2010, s. 31). Frem til 1970-tallet fantes en balansegang mellom tilbud og etterspørsel i vannsektoren, men nye teknikker for borebrønner og proteksjonistisk politikk som økte salgsprisene på frukt og grønnsaker, ledet til en drastisk utbygging i jordbruksarealet (Lichtenthaeler, 2010, s. 31; Weiss, 2010, s. 31). Mellom 1970 og 2004 tidoblet vanningsområdene seg fra 37,000 til 407,000 hektar, som tilsvarer et mye høyere vannforbruk (Lichtenthaeler, 2010, s.31).

Vanningstradisjoner

Gjennom historien har jordbruket fått vanntilførsel direkte fra regn, gjennom overvann eller vann fra landets wadier (Varisco, 2019, s. 329). Wadiene fylles opp i regnesongene om våren og på sensommeren. Jemen har ingen permanente elver, men syv store og flere tusen små wadier spredt rundt i landet (s. 320). De periodiske flommene kalles «sayl», og håndteres tradisjonelt sett ved bruk av dammer som leder vannet til nettverk av kanaler. Tidevannet kalles «ghayl», og har vært spesielt viktig for vanning i høylandet. I noen tilfeller går tidevannet rett i kanaler, andre ganger lagres det i reservoarer.

Khat

Khat er den avlingen som gir mest økonomisk utbytte i de landlige områdene (FN-sambandet, 2018). Bladene omsettes og tygges ferske med en mild narkotisk virkning, og forbruket sitter dypt i landets kultur og økonomi (Hovden, 2007, s. 49). På den ene siden tar produksjonen opp store områder som kunne vært bruk til matproduksjon, og over 30% av alt vannet som brukes i landbruket (FN-sambandet, 2018; Lichtenthaeler, 2010, s. 31). På den andre siden står khat for en fjerdedel av landets BNP, og er derfor viktig for den nasjonale økonomien (FN-sambandet, 2018). Store deler av befolkningen har direkte eller indirekte fordeler av khat-produksjon, -handel og transport. På den måten er khat-produksjon et kontroversielt tema i Jemen. Myndighetene gjør lite for å stoppe produksjonen, da profitten er stor, og det sitter mange mektige khat-dyrkere i parlamentet (LandInfo, 2010, s. 7).

6.0. OLJEFORVALTNING

Det siste tiåret har oljeproduksjonen i Jemen falt kraftig, fra mer enn 300,000- til nærmere 50,000 oljefat om dagen (Wiley, 2018, s. 16). Det største oljeproduserende feltet i sør er Masila, som mellom 2015 og 2018 var det eneste området det var mulig å eksportere råolje fra. Oljeproduksjonen i landet nådde sin topp i 2002 med omtrent 457,000 oljefat om dagen (Oxford Analytica Ltd, 2017, s. 3). Da utgjorde olje den største andelen av landets eksport og regjeringens inntekter. Det var imidlertid tydelig at oljeprisene var i gang med en langsiktig nedgang før dagens konflikt. I 2013 var produksjonen på omtrentlig 150,000 oljefat per dag. På dette tidspunktet konsumerte landet like mye olje som det produserte.

Ressursforbannelsen

Jemen har i følge Ansari opplevd to former for ressursforbannelse; sin egen som følge av oljeinntekter på slutten av 1980-tallet, og en i form av pengeoverføringer fra arbeidsmigrasjon til Saudi-Arabia på 1970-tallet (Ansari, 2016, s. 452). Begge forbannelsene vises tydelig gjennom landets inntektsavhengighet. Ansari peker også på hvordan dagens konfliktsituasjon viser seg å være sterkt påvirket av statssvikt, som er en av de viktigste hjørnesteinene i ressursforbannelsen. Da Jemen ble gjenforent i 1990, opplevde landet etterdønninger av de tidligere ressursforbannelsene, som i stor grad hadde gått utover landets institusjoner. Statsapparatet hadde blitt svært korrumpert etter alle pengeoverføringene, noe som har skapt mye uro i samfunnet.

Da oljeprisene skjøt i været i 1973, økte etterspørselen for arbeidskraft i Saudi-Arabia, og tiltrakk seg en betraktelig del av Jemens arbeidskraft – over 20% av befolkningen (Ansari, 2016, s. 447). På dette tidspunktet hadde Jemen enda ingen egne oppdagede oljereserver, men pengeflyten fra Saudi-Arabia smittet Jemens økonomi gjennom arbeidsmigrasjon. Med økt pengeflyt fulgte kulturelle og strukturelle endringer som villedet landets økonomi. Det oppstod uforenelige mønstre av høyt konsum uten investeringer i fornybar kapital. Importen vokste forbi landets inntekter fra pengeoverføringer, og grunnet lave utdanningsstandarder og lite «human capital», økte lønns-ratene for utenlandske arbeidere. I tillegg minket produksjonen og investeringene i landbrukssektoren. Khat tok over store deler av den fruktbare jorden og de fleste matprodukter ble importert. Økt konsum, mangel på innenlandske «human resources» og en nedgang i jordbruket er tydelige mønstre forbundet med rentier state (s. 448). Økonomien ble avhengig av pengeflyten for å finansiere import av

nødvendige varer. Landet ble også avhengig av internasjonale bistands-donasjoner og utlånere, og regjeringens atferd var i stor grad preget av korrupsjon. Inntektene ble brukt til beskyttelse av statlige allierte for å utvide sin innflytelse, som ledet til en økning i voldelige konflikter mellom ulike stammer. Disse forholdene la grunnlaget for tiårene som fulgte.

7.0. MAKTFORHOLD – DANCING ON THE HEADS OF SNAKES

Å balansere de ulike maktsentrene i det jemenittiske samfunnet er blitt beskrevet av tidligere president Saleh som «dancing on the heads of snakes» (Varisco, 2011, s. 301).

Maktfordelingen i landet har vært svært fragmentert og desentralisert, oppdelt mellom ulike eliter – gjerne stammeledere. Maktfordelingen har sikret regjeringen støtte fra de mektigste delene av befolkningen (Van Steenberg, Kumsa & Al-Awlaki, 2015, s. 779). Stammene er kjernen i Jemens sosio-politiske dynamikk, og har på den måten vært viktige for dagens konflikt (Kiyici, 2020, s. 241; Al-Sabahi & De Santis, 2016, s. 55). Stammelederne eller «sjeikene» har hatt ansvar for stammens struktur, og har sikret sin legitimitet gjennom religiøse normer og verdier (Kiyici, 2020, s. 241).

Sjeikene har også vært i en posisjon hvor de har kunnet regulere lover, normer og verdier når det kommer til konfliktløsning (Kiyici, 2020, s. 241). Deres innflytelsessfærer sammenfaller ofte med administrative oppgaver, og forvaltningspraksisene på lokalt nivå har utviklet faste løsninger for konfliktløsning, vannforvaltning og samarbeid (Hovden, 2007, s. 49). Sjeikenes uformelle makt har alltid vært betydelig, men den har økt under dagens konflikt (Al-Sabahi & De Santis, 2016, s. 55). Stammekulturen står spesielt sterkt utenfor byene og i de nordlige områdene, hvor forvaltningen bygger, i tillegg til moderne statlig lov også på tradisjonell stammelov og islamsk lov (Kiyici, 2020, s. 241; Hovden, 2007, s. 49). Dette anerkjennes ikke av staten, noe som har svekket sentralmaktens legitimitet på lokalt nivå (Kiyici, 2020, s. 241). Stammekulturen har lagt grunnlaget for en patrimonisk struktur, hvor politisk makt er bundet til personer, ikke institusjoner (Kiyici, 2020, s. 242). Da Saleh regjerte brukte han denne strukturen til å bygge seg et nettverkssystem med statlige aktører som lot ham holde stammer, sekter og iblant ekstremistgrupper på plass. Til gjengjeld fikk medlemmene i nettverket hans unngå skatt og militærtjeneste.

7.1. Maktfordeling i vannforvaltningen

Grunnet landets store geografiske og demografiske variasjoner, har det vært utfordrende for Jemens myndigheter å regulere utvinningen og bruken av grunnvannet. Weiss (2015, s. 264) har argumentert for at myndighetenes hierarkiske tilnærming til grunnvannsforvaltning ikke har fungert fordi den sjeldent har vært tilpasset lokale utfordringer. Derfor vil forvaltningen fungere bedre om fullt ansvar overlates til lokalsamfunnene. At makten fordeles mellom ulike eliter gjør det vanskelig for staten å kontrollere vannforbruket, da det utfordrer interessene hos de gruppene som investerer direkte i den politiske økonomien (Zeitoun, Allan, Al Aulaqi, Jabarin & Laamrani, 2012, s. 55).

Flere har argumentert for hvordan vannmangel har fremkalt vold som har forverret statens allerede enorme utfordringer (Weiss, 2015, s. 253; LandInfo, 2010, s. 10). Dette er spesielt tydelig i et land som Jemen hvor landbruket utgjør en så stor del av økonomien. Årsakene til uroen er i tillegg til knapphet den ujevne ressursfordelingen (s. 255). Marginaliserte grupper har tydd til vold for å øke fokuset rundt den skjeve fordelingen (s. 259). Weiss argumenterer for at dette har en tydelig sammenheng med oppløsningen av tradisjonelle normer og praksis for konflikthåndtering i stammesamfunnene. Statsbyggingen har fjernet mange av de lokale, etablerte tradisjonene for konflikthåndtering og vannforvaltning, uten et egnet system for å fylle vakuemet (Weiss, 2015, s. 259, LandInfo, 2010, s. 10).

Tradisjonelt sett var stammelederne eller «sjeikene» ansvarlige for konfliktløsningen (Weiss, 2015, s. 259). De skulle utforme ordninger som balanserte individenes interesser og sikret deres rettigheter på en måte som var fordelaktig for fellesskapet. Men gjennom selektiv fordeling av oljeinntekter og utenlandsk bistand, har sentralstaten gitt stammelederne nye statlige roller og svekket deres lojalitet til stammene, som tidligere var grunnpilaren i konfliktløsningen. Noen stammeledere utnytter sin nye rolle i statsapparat for å øke sine økonomiske muligheter. Konsentrasjonen av velstand har skapt en ny klasse, som har ødelagt de tradisjonelle, lokale mekanismene for konfliktløsning. Den fragmenterte og desentraliserte maktfordelingen har tilrettelagt for boring av dype brønner blant maktelitene, som gir dem uproporsjonert tilgang på grunnvann, og forsterker deres politiske og økonomiske posisjon (Van Steenberg, Kumsa & Al-Awlaki, 2015, s. 779). Deres mulighet til å bore dype brønner har gitt dem fordeler på bekostning av en fungerende stat, og på den måten hindret et nytt pålitelig system.

7.2. Inntekter fra oljesektoren i Jemens patrimoniske struktur

Spesielt etter at landets oljeinntekter økte på midten av 1990-tallet, har store ressurser gått til maktelitene (Van Steenberg, Kumsa & Al-Awlaki, 2015, s. 779). Den patrimoniske strukturen lot Saleh bruke kommersiell oljeutvinning til å forvrengte landets partipolitikk, noe som gjorde systemet svært sårbart for manipulasjon (Kiyici, 2020, s. 242). Oljeinntektene og regimets direkte kontroll over økonomiske pressmidler underbygde systemet hvor sjeikene kunne styres gjennom direkte subsidier. Dette er til tross for mangel på finansiering av matsikkerhet, ressursforvaltning og statens generelle utvikling (Van Steenberg, Kumsa & Al-Awlaki, 2015, s. 779). Statlig «rent-seeking» atferd, legger fokuset på fordelingen av renter og tjenester heller enn problemene og behovet for utvikling. Korrupsjonen gjorde det vanskelig for elitene å forhandle fram endringer i status quo, og hindret derfor fremveksten av et nytt pålitelig system.

8.0. ANALYSE OG RESULTATER

I analyseseksjonen vil funnene fra oppgavens empiriske del diskuteres i lys av oppgavens teoretiske rammeverk. Hensikten med analysen er å undersøke to spørsmål: hvorvidt (i) vannknapphet og vannforvaltning, og (ii) oljevirkosomhet i Jemen har bidratt til utbruddet av dagens konflikt. Vannforvaltning og vannknapphet vil først og fremst ses i lys av Kahls (2006) og Homer-Dixons (1994) teoretiske rammeverk, mens landets oljevirkosomhet vil drøftes i lys av ressursforbannelsen som presentert i Moses og Letnes (2017). Som tidligere nevnt er oppgavens innfallsvinkel hvordan maktvakuemet etter den arabiske våren – utgangspunktet for houthienes statskupp, anses som en tydelig medvirkende årsak til utbruddet av dagens konflikt. For å undersøke hvorvidt fornybare og ikke-fornybare ressurser har bidratt til konfliktens utbrudd, vurderes derfor samspillet mellom landets maktstrukturer og vann- og olje-virkosomhet.

8.1. Maktvakuem og en svekket stat

Burns har beskrevet Jemens situasjon som et resultat av ikke-enhetlige innflytelser, statssvikt, overbefolkning, arbeidsledighet, lokale terrorinitiativer og vannmangel (Burns, 2017, s. 6). I perioden før konfliktens utbrudd var landet fremdeles preget av uro etter den arabiske våren. Jemens regjering klarte ikke å gjennomføre den politiske overgangen på en tilfredsstillende måte, og regjeringsstyrkene var fremdeles splittet mellom Hadis og Salehs tilhengere (FN-

sambandet, 2020). Institusjonene som var ment til å sikre stabilitet var svekket, og hadde lite innflytelse på lokalt nivå. Dette var et resultat av flere ulike faktorer:

Skiller, geografiske variasjoner og stammekultur

Ut fra litteraturen fremstår det som at en grunnleggende årsak til statens svake legitimitet og innflytelse ligger i landets tradisjoner, historie og geografi. Frem til 1990 var Jemen delt mellom nord og sør (Stevenson, 2018, s. 2). De geografiske variasjonene er store, og de mest befolkede områdene har gjerne hatt minst tilgang på vann (Weiss, 2015, s. 251). I tillegg er landets dynamikk bygd opp av stammer, hvor stammelederne har hovedansvaret for lokal konfliktløsning (Kiyici, 2020, s. 241). Stammens praksis er ofte basert på stammelover og islamsk lov som ikke anerkjennes av staten, noe som svekker dens legitimitet ytterligere. Samlet utgjør disse faktorene en situasjon hvor det er vanskelig å gjennomføre offentlige tiltak, og få kontroll over befolkningen.

Problematikken vises tydelig i landets vannforvaltning. Tross den enorme knappheten klarer ikke staten å begrense forbruket. Selv om det er obligatorisk å søke om tillatelse for brønnboring, tømmes grunnvannet mye raskere enn det fylles opp igjen (Varisco, 2019, s. 323). Vannet eies i hovedsak av privatpersoner og stammer, og brønnene som ble boret før vannlovens innføring har vært nærmest umulige å registrere grunnet manglende tillit til staten (Lichtenthaeler, 2010, s. 31). Dessuten har statlige apparater for vannforvaltning feilet i å ta lokale hensyn (Weiss, 2015, s. 264), som er avgjørende i et land med så store geografiske variasjoner.

Korrupsjon og patrimonisk maktstruktur

Jemens økonomi opplevde en stor økning i profitt, først etter pengeoverføringer fra arbeidsmigrasjon til Saudi-Arabia på 1970-tallet, og deretter fra landets egne oljeinntekter på 1980-tallet (Ansari, 2016, s. 452). For å sikre seg støtte fra de mektigste delene av befolkningen, ble deler av statens oljeinntekter brukt som bestikkelser til landets makteliter (Kiyici, 2020, s. 242). Tidligere president Saleh har beskrevet å balansere makten mellom elitene som «dancing on the heads of snakes» (Varisco, 2011, s. 301), som virker som et resultat av hans egne patrimoniske nettverk, hvor makten var tilknyttet individene, ikke de statlige institusjonene. Staten har på den måten vært svært korrupt, og det har hatt en rekke negative følger;

(i) For det første har sjeikene tradisjonelt sett vært ansvarlige for konfliktløsning og vannforvaltning på lokalt nivå, men deres nye maktposisjon har endret fokuset fra fellesskapets beste, til økt velstand og innflytelse, noe som potensielt kan skape mer uro (Weiss, 2015, s. 259). (ii) For det andre har den økte velstanden gitt stammelederne mulighet til å bore dype brønner, og gjøre dem til de største grunnvannsforbrukerne (Van Steenbergen, Kumsa & Al-Awlaki, 2015, s. 779). Dette gjør det tilsvarende vanskeligere for mindre ressursrike grupper å få tilgang på grunnvann, og det kan tørke ut nærliggende brønner. (iii) Til slutt hindrer bestikkelsene stammelederne fra å endre status quo til et mer effektivt og bærekraftig system for vannutvinning som gagnar større deler av befolkningen.

8.2. Colin H. Kahl

Det er tydelig at statens rolle i perioden før konflikten utbrudd var svak, med lite legitimitet og innflytelse, og at dette både er et resultat av ulike underliggende faktorer. Det er også tydelig at den svekkede staten og det korrupte maktsystemet har hatt store konsekvenser, noe som kommer tydelig fram i landets vannforvaltning. Et av Kahls (2006) hovedpoeng er at svake stater gjør land mer utsatt for opprør og borgerkrig, og at press fra demografisk og miljømessig stress (DES) kan bidra til dette. I tillegg til den svekkede staten, var Jemens situasjon før konflikten utbrudd preget av betydelig DES. Miljødegradering i form av knappe vannressurser som resultat av overbruk, rask befolkningsvekst og ujevn ressursfordeling. Kahl har to hypoteser for hvordan slike forhold kan ende i voldelig konflikt;

Hypotesene om statssvikt og statlig utnyttelse

Jemens situasjon før konflikten utbrudd likner utgangspunktet for Kahls hypotese om statssvikt (Kahl, 2006, s. 45). Grunnet svekkede statlige institusjoner manglet Jemen kapasitet, gjennomføringsevne og legitimitet til å forhindre vold i samfunnet. De knappe vannressursene skapte usikkerhet i befolkningen, og har i praksis blitt behandlet som privat eiendom – ikke et kollektivt gode (Hovden, 2007, s. 52). Sammen med fattigdom og arbeidsledighet har vannknapphet truet tilværelsen. Dette har fellestrekk med Kahls beskrivelse av et sikkerhetsdilemma, gitt at man anser ekstrem vannknapphet som en betydelig trussel for gruppens overlevelse (Kahl, 2006, s. 47). Sammen kan det tenkes at disse utfordringene forårsaket ressursknapphet, økonomisk marginalisering og sosial misnøye. Kahls argument er at slike trusler vil kunne gi befolkningen insentiver til å sikre sine behov, med vold om nødvendig. I Jemens tilfelle er det mer naturlig å se kombinasjonen av den

svekkede staten og de knappe ressursene som grunnlag for misnøye og uro i befolkningen, og at dette kan ha skapt rom for Houthi-bevegelsen til å styrke sin maktposisjon.

I hypotesen om statlig utnyttelse er det de statlige elitene som har insentiv for å sikre befolkningens støtte under usikre omstendigheter ved å bygge opp under stresset DES legger på samfunnet for å skape uro (Kahl, 2006, s. 50). Dette virker ikke som den jemenittiske håndteringen av situasjonen. Likevel kan man i overført betydning sammenlikne Kahls argumenter med Houthi-bevegelsens retoriske virkemidler før statskuppet i 2014 (Salisbury, 2015, s. 73). Houthiene brukte klagemål på økte oljepriser og korrupsjon som retoriske virkemidler for å bygge opp under befolkningens misnøye og opprør, for å svekke statens legitimitet og styrke sin egen maktposisjon før statskuppet.

8.3. Thomas Homer-Dixon

Homer-Dixons begrep «miljøknapphet», samler miljøendringer, befolkningsvekst og ujevn fordeling av ressurser (Homer-Dixon, 1994, s. 8). Dette likner Kahls DES, sett bort fra forskjellen mellom «miljøendring» og «miljødegradering», hvorpå miljødegradering nok er mest relevant i Jemens tilfelle, grunnet deres overbruk og tømming av landets grunnvannsreserver, som forsterkes av de demografiske og geografiske variasjonene (Varisco, 2019, s. 323). Likevel er resultatet vannmangel, og Homer-Dixons «miljøknapphet» er derfor fremdeles relevant.

Et av mønstrene Homer-Dixon beskriver som typisk for miljøknapphet er det han kaller «resource capture», hvor mektige samfunnsgrupper oppmuntres til å endre ressursfordelingen til sin fordel (Homer-Dixon, 1994, s. 9). Når dette skjer får samfunnsgrupper som er dårligere stilt tilsvarende mindre tilgang på ressursen, som er akkurat hva som foregår i Jemens grunnvannsfordeling – stammeledere og andre rike samfunnsgrupper kan i større grad utnytte seg av dyrere former for grunnvannsutvinning, ved å bore dype brønner (Van Steenbergen, Kumsa & Al-Awlaki, 2015, s. 779). Dette skader de fattige samfunnsgruppene, og tømmer grunnvannsreservene ytterligere. Homer-Dixons eksempel er tatt fra Vestbredden, hvor jødiske nybyggere har flere rettigheter på vanntilgang enn araberne (Homer-Dixon, 1994, s. 13). I Jemen skjer det gjennom korrupsjon og den patrimoniske maktstrukturen, hvor de rikeste får flere midler til å utvinne vann selv. Mange private borere selger vannet videre

(LandInfo, 2010, s. 6), noe som kan produsere enda mer velstand og profitt. Det kan tenkes at denne ulikheten i grunnvannstilgang skaper større misnøye i befolkningen.

8.4. Ressursforbannelsen, maktstrukturer og oljevirkosomhet

I Salehs patrimoniske nettverk ble oljeinntektene brukt til å forvrengte det politiske systemet, og gjorde det svært sårbart for manipulasjon (Kiyici, 2020, s. 242). At sjeikene ble styrt gjennom direkte subsidier, hindret insentivet for å endre status quo og opprette et mer rettferdig og pålitelig system (Van Steenbergen, Kumsa & Al-Awlaki, 2015, s. 779). Også innen ressursforbannelsen er statssvikt en sterk tendens, Ansari har vist til hvordan dette er en tendens i Jemen selv i dag (Ansari, 2016, s. 452). Begrepet «ressursforbanelse» brukes i utgangspunktet for å beskrive land som er rike på naturressurser, og som ikke klarer å bruke rikdommen til å utvikle sin egne økonomi (Moses & Letnes, 2017, s. 5). En av de politiske effektene av ressursforbannelsen er at staten avhenger av ressursutvinningen i for stor grad, og blir mer tilbøyelig for konflikt og vold (s. 8).

Jemen ble i første omgang «smittet» av Saudi-Arabias oljerikdom gjennom arbeidsmigrasjon på 1970-tallet, og etter de senere fant egne oljereserver på 1980-tallet (Ansari, 2016, s. 452). Landet økte gradvis sitt forbruk og sin import, som etter hvert forbigikk oljeinntektene (s. 447). Dermed ble landet avhengig av eksterne inntektskilder som oljeinntekter, bistandsdonasjoner og utlånere. Dette er tendenser som hører til begrepet «rentier state» (Moses & Letnes, 2017, s. 5). Samtidig gikk jordbruksproduksjonen ned, og grunnet lave utdanningsrater og lite «human resources», ble det behov for utenlandsk arbeidskraft som økte landets lønns-rater. Økte lønninger gikk utover hele økonomien, økte innenlandske priser, og gjorde eksport dyrere, og på den måten ble landet mindre konkurransedyktig, som er en klassisk tendens forbundet med ressursforbannelsen (s. 6). I tillegg gikk en større andel av jordbruket til khat-produksjon, som tok opp landets vannreserver og den fruktbare jorden. Staten gjorde lite for å forhindre dette grunnet profitten og de mektige khat-produsentene (LandInfo, 2010, s. 7).

8.5. Endelig vurdering

Situasjonen i Jemen er mangefasettert, og ustabiliteten er et resultat av flere ulike faktorer det er vanskelig å skille fra hverandre (Burns, 2017, s. 6). Det er tydelig at Jemens vannknapphet er og har vært et uromoment i samfunnet, og at den skjeve fordelingen av landets

vannressurser har, om ikke forverret – i det minste tydeliggjort den ujevne makt- og ressursfordelingen i landet. Et dykk ned i vann- og olje-sektorenes maktforhold har vist Salehs patrimoniske og korrupte nettverk, oljeinntekter som har sikret staten støtte blant samfunnets makteliter og stammelederes fremmedgjøring fra sin tradisjonelle rolle som fredsmeklere og «vannforvaltere». Som vist ovenfor deles trekk fra Jemens vann- og konflikt-situasjon med Kahls (2006) og Homer-Dixons (1994) teorier om statssvikt og resource capture. Landets oljevirkosomhet indikerer også klare likheter med Moses og Letnes (2017) beskrivelse av ressursforbannelsen, hvor den svekkede statsmakten nok en gang er en klar tendens. Analysen kan ikke bekrefte et direkte forhold mellom Jemens vann- og olje-situasjon og utbruddet av dagens konflikt. Likevel indikerer maktfordelingen innen landets olje- og vann-sektorer at vannknappheten og oljeinntektene kan ha vært potensielle, underliggende faktorer og uromomenter for maktvakuemet i samfunnet etter den arabiske våren og regjeringsskiftet – hvor houthiene styrket sin maktposisjon og utførte statskupp.

9.0. KONKLUSJON

Oppgaven har forsøkt å svare på hvorvidt fornybare og ikke-fornybare ressurser har bidratt til utbruddet av voldelig konflikt i Jemen. Mer spesifikt har oppgaven tatt utgangspunkt i konflikten som brøt ut i 2014, og fokusert på landets vannknapphet som fornybar ressurs, og landets oljevirkosomhet som ikke-fornybar ressurs. Det er tydelig at en rekke faktorer la til rette for uroen, maktvakuemet og de ustabile forholdene som «tillot» Houthi-bevegelsen å utføre statskupp i 2014. Da maktvakuemet etter den arabiske våren og houthienes statskupp er de mest fremtredende utløsende årsakene til dagens konflikt, har oppgaven tatt utgangspunkt i samspillet mellom landets maktforhold og vann- og olje-forvaltning før konflikten brøt ut, for å undersøke deres potensielle påvirkning.

I oppgavens analysedel fremkommer det at maktforholdene og den skjeve fordelingen av ressurser innen Jemens vann- og oljesektorer har vært klare uromomenter i det jemenittiske samfunnet. Det fremstår også som at maktforholdene i ressurssektorene har en klar sammenheng med landets overordnede maktfordeling. Inntektene fra oljesektoren er blitt brukt til å styrke samfunnselitenes maktposisjon gjennom det patrimoniske systemet, som igjen har forverret den ujevne fordelingen av tilgang på vannressurser – hvor de rike samfunnsgruppene lettere kan børe etter eget grunnvann. Analysen antyder ikke at verken olje eller vann har vært utløsende årsaker til dagens konflikt – men, sammen med den svekkede

statsmakten, indikerer den at sektorene innen både fornybare- og ikke-fornybare ressurser har bidratt til maktforholdene som preget landet i 2014.

REFERANSELISTE

- ACLED. (2019, 18. juni). Yemen Snapshots: 2015-2019. Hentet fra <https://acleddata.com/2019/06/18/yemen-snapshots-2015-2019/>
- Al-Sabahi, M. & De Santis, F. A. (2016). The role of cultural norms and local power structures in Yemen. *Forced Migration Review*, 2016(53), 55-56.
- Ansari, D. (2016). Resource curse contagion in the case of Yemen. *Resource Policy*, 2016(49), 444-454, <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2016.08.001>
- Buhaug, H., Gleditsch, N. P. & Theisen, O. M. (2010). Implications of climate change for armed conflict. I Norton, A., Cameron, E. & Mearns, R., *People, Vulnerability and Climate* (s. 75-102).
- Burns, J. J. (2017). Preventing the World's Next Refugee Crisis: Famine, Conflict, and Climate Change in Nigeria, South Sudan, Somalia, and Yemen. *American Security Project*. Hentet fra <https://www.jstor.org/stable/resrep06035>
- Colgan, J. (2011). Oil and resource-backed aggression. *Energy Policy*, 39(9), 1669-1676.
- Dahl, R. A. (1957). The concept of power. *Behavioral Science*, 2(3), 201-215.
- FN-sambandet. (2018, 4. oktober). Jemen. Hentet fra <https://www.fn.no/Land/Jemen>
- FN-sambandet. (2020, 25. februar). Jemen. Hentet fra <https://www.fn.no/Konflikter/Jemen>
- Green, D. R. (2014). A New Strategy to Defeat Al-Qaeda in Yemen. *Orbis*, 58(4), 521-539. <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2014.08.005>
- Hens, L. & Quynh, L. (2008). Environmental Space. *Encyclopedia of Ecology*, 1356-1363. <https://doi.org/10.1016/B978-008045405-4.00623-6>
- Homer-Dixon, T. (1994). Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from

- Cases. *International Security*, 19(1), 5-40.
- Hovden, E. (2007). Vannforvaltning i Egypt og Jemen. *Babylon: tidsskrift om Midtøsten og Nord-Afrika*, 5(2), 46-56. <https://doi.org/10.5617/ba.4287>
- Kahl, C. H. (2006). *States, Scarcity, and Civil Strife in the Developing World* (1. Utg.). New Jersey: Princeton University Press.
- Kissinger, H. (2015). *World Order*. New York: Penguin.
- Kiyici, H. (2020). Yemen in the International Security Agenda: The Context of Tribalism, Sectarianism, and Intervention. *Insight Turkey*, 22(1), 237-244.
- LandInfo. (2010, 2. desember). Temanotat Jemen: Vann- og eiendomskonflikter. Hentet fra https://www.landinfo.no/asset/1486/1/1486_1.pdf
- Letnes, B. & Moses, J. W. (2017). *Managing Resource Abundance and Wealth: The Norwegian Experience*. Oxford: Oxford.
- Lichtenthaeler, G. (2010). Water conflict and cooperation in Yemen. *Middle East Report*, 40(254), 30-35.
- Oxford Analytica Ltd. (2017). Petroleum investors could cut their losses. *Oxford Analytica Daily Brief Service*. Hentet fra <https://search.proquest.com/docview/1901696713?accountid=12870>
- Petterson, T., Högladh, S. & Öberg, M. (2019). Organized violence and peace agreements, 1989-2018. *Journal of Peace Research*, 56(4), 589-603. <https://doi.org/10.1007/s10745-019-0070-y>
- Salisbury, P. (2015). Corruption in Yemen: Maintaining the Status Quo? I Brehony, N. & Al-Sarhan, S. (Red.), *Rebuilding Yemen: Political, Economic and Social Challenges* (s. 61-77). Berlin: Gerlach Press.

- Sandström, C., Hovik, S. & Falleth E. I. (2008). *Omstridd Natur*. Umeå: Boréa Bokförlag.
- Stevenson, J. (2018). Yemen's debilitating war. *Strategic Comments*, 24(8), ix-xi.
<https://doi.org/10.1080/13567888.2018.1557840>
- Tetnowski, J. (2015). Qualitative Case Study Research Design. *Perspectives on Fluency and Fluency Disorders*, 25(1), 39-45.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Gyldendal: Oslo.
- Uppsala Conflict Data Program. (u.å.a.). Definitions. Hentet 1. mai 2020 fra
<https://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/>
- Uppsala Conflict Data Program. (u.å.b.). Government of Yemen (North Yemen) – Forces of Hadi. Hentet 31. april 2020 fra <https://ucdp.uu.se/statebased/14595>
- Urdal, H. (2005). People vs. Malthus: Population Pressure, Environmental Degradation, and Armed Conflict Revisited. *Journal of Peace Research*, 42(4), 417-434.
<http://doi.org/10.1177/0022343305054089>
- Van Steenbergen, F., Kumsa, A. & Al-Awlaki, N. (2015). Understanding Political Will in Groundwater Management: Comparing Yemen and Ethiopia. *Water Alternatives*, 8(1), 774-799.
- Varisco, D. M. (2011). Dancing on the Heads of Snakes in Yemen. *Society*, 48(4), 301-303.
<http://dx.doi.org/10.1007/s12115-011-9440-9>
- Varisco, D. M. (2019). Pumping Yemen Dry: A History of Yemen's Water Crisis. *Human Ecology*, 47(3), 317-329. <https://doi.org/10.1177/0022343319856046>
- Weiss, M. I. (2015). A perfect storm: the causes and consequences of severe water scarcity, institutional breakdown and conflict I Yemen. *Water International*, 40(2), 251-272.
<https://doi.org/10.1080/02508060.2015.1004898>

- Wiley. (2018). Yemen seeks to revive oil and gas production. *Oil and Energy Trends*, 2018(43), 16-17. <https://doi.org/10.1111/oet.12624>
- World Bank Group. (2017). *Dire Straits. The Crisis Surrounding Poverty, Conflict, and Water in the Republic of Yemen*. Hentet fra <http://documents.worldbank.org/curated/en/429601499145081869/pdf/117111-WP-P152686-PUBLIC.pdf>
- World Water. (2010). Yemen. Hentet 14. mai 2020 fra <https://worldwater.io/>
- World Water. (2020). Yemen. Hentet 14. mai 2020 fra <https://worldwater.io/>
- Zeitoun, M., Allan, T., Al Aulqi, N., Jabarin, A. & Laamrani, H. (2012). Water demand management in Yemen and Jordan: addressing power and interests. *The Geographical Journal*, Vol. 178(1), 54-66.
- Østerud, Ø. (2007). Konflikt. I Østerud (red.). *Statsvitenskapelig leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Østerud, Ø. (2007). Legitimitet. I Østerud (red.). *Statsvitenskapelig leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.

